

POSTANOWIENIE

9 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)
SSN Ewa Stefańska
SSN Marcin Łochowski
SSN Dariusz Pawłyszcz
SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)
SSN Mariusz Łodko
SSN Mariusz Załucki

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 stycznia 2024 r. w Warszawie skargi kasacyjnej A. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w S. od postanowienia Sądu Okręgowego w Szczecinie z 18 maja 2018 r., VIII Ga 172/18, w sprawie ze skargi K.K. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem referendarza sądowego przy Sądzie Rejonowym Szczecin - Centrum w Szczecinie z 14 października 2015 r., SZ XIII Ns-Rej.KRS/015013/15/902 wydanym w sprawie z wniosku A. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w S. z udziałem K.K. i Prokuratora Okręgowego w S. o wykreślenie podmiotu,

1. uchyla zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 27 listopada 2017 r. i odrzuca skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem referendarza sądowego przy Sądzie Rejonowym Szczecin-Centrum w Szczecinie z 14 października 2015 r.;

2. ustala, że uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.

UZASADNIENIE

W dniu 17 października 2016 r. K.K. złożyła skargę o wznowienie postępowania z wniosku A. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. o wykreślenie podmiotu z Krajowego Rejestru Sądowego (dalej: „KRS”), zakończonego prawomocnym postanowieniem referendarza sądowego z 14 października 2015 r., wnosząc o oddalenie wniosku o wykreślenie wnioskodawcy z KRS po ponownym rozpoznaniu sprawy.

Postanowieniem z 27 listopada 2017 r. Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie uchylił postanowienie referendarza sądowego w tym Sądzie z 14 października 2015 r. w całości i dokonany na jego podstawie wpis, w tym wpis wykreślający A., dokonany 30 października 2015 r. (pkt I), oddalił wniosek o wykreślenie podmiotu z KRS (pkt II), dokonał ujawnienia w KRS wszystkich dotychczas wpisanych, aktualnych danych podmiotu A. (pkt III) i rozstrzygnął o kosztach postępowania (pkt IV).

Postanowieniem z 18 maja 2018 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie, po rozpoznaniu apelacji A., oddalił apelację (pkt I) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt II).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy.

K.K. pozwała W.S. i Towarzystwo Ubezpieczeń [...] w P. o odszkodowanie. W tym postępowaniu do udziału w sprawie w charakterze pozwanego została wezwana spółka A. Wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu z 29 maja 2013 r., zmienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 3 grudnia 2014 r.,

uwzględniono to powództwo w części. Wyrok Sądu drugiej instancji został uchylony wyrokiem Sądu Najwyższego z 20 maja 2016 r., m.in. w stosunku do pozwanej A. (jeszcze niebędącej w likwidacji) w części oddalającej powództwo o zadośćuczynienie, a także w części oddalającej powództwo o zasądzenie zaległej skapitalizowanej renty oraz renty bieżącej. Sprawa w tym zakresie została przekazana Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania.

W dniu 28 stycznia 2015 r. Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników A. podjęło uchwałę o rozwiązaniu spółki i powołano likwidatora.

W dniu 27 sierpnia 2015 r. likwidator złożył sprawozdanie, w którym wskazał, że żaden z wierzycieli nie zgłosił jakichkolwiek wierzytelności.

W dniu 2 września 2015 r. spółka zgłosiła do sądu rejestrowego wniosek o wykreślenie z KRS. Postanowieniem z 14 października 2015 r. Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie wykreślił spółkę z KRS.

W dniu 28 lipca 2016 r. likwidator poinformował Sąd Apelacyjny w Poznaniu, że 30 października 2015 r. spółka została wykreślona z KRS. Podał, że 18 grudnia 2014 r. A. wykonała wyrok tego Sądu w całości. W połowie sierpnia 2016 r. reprezentujący powódkę J.K. otrzymał informację, że spółka nie istnieje. W dniu 6 grudnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu zawiesił postępowanie w sprawie o odszkodowanie na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

Na podstawie powyższych ustaleń Sąd Rejonowy uznał skargę za dopuszczalną i uzasadnioną.

W ocenie Sądu Rejonowego, procedura likwidacyjna skutkująca wykreśleniem spółki z KRS została przeprowadzona z naruszeniem Kodeksu spółek handlowych i nie może stanowić podstawy do wykreślenia podmiotu z KRS. Wykreślana spółka miała wiedzę o sprawie toczącej się przed Sądem Najwyższym. Wierzytelność K.K. istniała w nieustalonej wysokości, ale była co do zasady ustalona w zakresie kosztów postępowania kasacyjnego. Dodatkowo była wysoce uprawdopodobniona co do należności głównej dochodzonej w postępowaniu. Tym samym w postępowaniu likwidacyjnym naruszono zarówno art. 286 § 1 k.s.h., co do wypłaty na rzecz wspólnika kwoty 1 872 zł, jak i art. 285 k.s.h., nakazujący złożenie do depozytu sądowego sum potrzebnych na zaspokojenie lub zabezpieczenie

znanych spółce wierzycieli, którzy nie zgłosili lub których wierzytelności nie są wymagalne albo są sporne. Ponadto, w ocenie Sądu Rejonowego, naruszono art. 282 § 1 k.s.h. w zakresie, w którym przepis ten stanowi o zakończeniu bieżących interesów spółki.

Konsekwencją przyjęcia możliwości złożenia skargi o wznowienie postępowania, uchylenia postanowienia i dokonanego na jego podstawie wpisu ma być przywrócenie podmiotu do stanu sprzed wpisu o wykreśleniu. Tym samym przyjąć należy, że spółka nigdy nie utraciła zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak i zdolności sądowej oraz zdolności procesowej. Jest to ten sam podmiot wpisany pod tym samym numerem KRS.

Apelacja A. wniesiona od postanowienia Sądu Rejonowego została oddalona przez Sąd Okręgowy, który podkreślił m.in., że nie ma przepisu, który wyłączałby możliwość złożenia skargi o wznowienie w postępowaniu rejestrowym w ogólności czy też wyłącznie w postępowaniu zakończonym wykreśleniem podmiotu z rejestru, zwracając uwagę, że nie ma co do postępowania rejestrowego przepisów takich jak art. 626³ k.p.c. w postępowaniu wieczystoksięgowym, czy też wyłączenia takiego jak w art. 400 i 416 § 1 k.p.c.

W ocenie Sądu Okręgowego całkowicie nietrafna jest ta część rozważań apelacji, która niedopuszczalność skargi uzasadnia art. 25e ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (dalej: „u.KRS”). Wykładnia systemowa, a także fakt dodania tego przepisu jedną nowelą z innymi przepisami, dotyczącymi wykreślenia spółek bez likwidacji, wskazują, że przepisy te nie mają zastosowania do spółki, która wykreślana jest po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego w trybie przewidzianym w Kodeksie spółek handlowych, lecz do spółek wykreślanych z przyczyn opisanych w art. 25a u.KRS, bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego.

Zdaniem Sądu Okręgowego, nie może przemawiać przeciwko dopuszczalności skargi fakt, iż wpis spółki i jej wykreślenie są uznawane za konstytutywne. Kwestia istnienia osób prawnych jest wyłącznie wynikiem pewnej umowy, konwencji czy teorii. Spółka nie istnieje w sensie fizycznym, tak jak istnieje osoba fizyczna, lecz na skutek pewnych założeń uznaje się, że po zawarciu

odpowiedniej umowy i dokonaniu odpowiedniego wpisu powstaje odrębny od założycieli byt – osoba prawna. Skoro zatem całe istnienie osoby prawnej jest wynikiem pewnej koncepcji prawnej, a jednocześnie ustawodawca w sposób bezsporny przewiduje możliwość wzruszenia prawomocnego postanowienia o wykreśleniu spółki w drodze skargi kasacyjnej – a więc również po ustaniu owego umownego bytu, jakim jest osoba prawna – to na tej samej zasadzie należy przyjmować dopuszczalność wzruszenia takiego postanowienia w drodze skargi o wznowienie postępowania, jeśli żaden przepis tego postępowania w postępowaniu rejestrowym nie wyłącza.

Sąd Okręgowy uznał za niezasadny zarzut naruszenia art. 410 § 1 w zw. z art. 524 § 2 k.p.c. Sam fakt pozbawienia zainteresowanego możliwości działania na skutek nieuczestniczenia w postępowaniu narusza przepisy prawa procesowego. Nie jest konieczne, aby pozbawienie możliwości działania było następstwem naruszenia prawa przez sąd lub bezprawnego zachowania uczestników postępowania. Nie można też przyjąć, iż brak udziału w postępowaniu był przez skarżącą zawiniony. Zdaniem tego Sądu skarżąca nie była na etapie postępowania likwidacyjnego kontrahentem spółki, który dokonywałby z nią jakichkolwiek czynności prawnych, natomiast nie można zgodzić się, iż nie jest zainteresowaną w sprawie. Wykreślenie spółki z rejestru dotyka praw skarżącej, skoro uniemożliwia zakończenie procesu, w którym skarżąca jest strona powodową, a spółka – pozwaną, zaś od wyroku w tej sprawie zależy możliwość wystąpienia skarżącej z ewentualną skargą pauliańską.

Biorąc pod uwagę nietypowy charakter sprawy, jej szczególny aspekt moralny, związany z tym, iż zabieg w klinice prowadzonej przez spółkę doprowadził K.K. do stanu niemal wegetatywnego, a także i to, jaka część roszczeń została uwzględniona przez Sąd Okręgowy, a jaka przez Sąd Apelacyjny, reprezentant spółki mógł i powinien był zakładać, że K.K.łoży skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu. W takim układzie rzeczy obowiązkiem likwidatora, wynikającym z podwyższonego miernika staranności, było ustalenie w tym Sądzie, czy skarga kasacyjna wpłynęła, a także powstrzymanie się do czasu jej rozpoznania od czynności likwidacyjnych. Biorąc pod uwagę, że można było niemal z pewnością zakładać, iż K.K.łoży skargę kasacyjną od wyroku, samo wykonanie

wyroku Sądu Apelacyjnego nie może być uznane za wystarczające dla uznania, że likwidacja została przeprowadzona prawidłowo. Skoro bowiem istniała możliwość wzruszenia prawomocnego wyroku skargą kasacyjną, to aż do czasu zakończenia postępowania w tym przedmiocie wierzytelność K.K. należało traktować jako sporną, a więc taką, o jakiej mowa w art. 285 k.s.h.

Sąd Okręgowy podkreślił, że zamiarem wspólników przy podjęciu uchwały o likwidacji była ucieczka przed rozstrzygnięciem, które pociągałoby za sobą konieczność uiszczenia bardzo wysokiego odszkodowania. Świadczy o tym działanie spółki, a w szczególności wyjątkowo krótki odstęp czasowy między wydaniem wyroku przez Sąd Apelacyjny a uchwałą o likwidacji. Stawia to pod znakiem zapytania podnoszone w toku procesu twierdzenie (w żaden sposób niewykazane), że przyczyną likwidacji spółki była zmiana przepisów podatkowych, powodująca, iż dotychczasowa działalność stała się dla spółki nieopłacalna.

Wszystkie te okoliczności wskazują na nadużycie prawa, jakim jest prawo przedsiębiorcy do zakończenia prowadzonej działalności gospodarczej. Prawo nadużywane nie korzysta zaś z ochrony (art. 5 k.c.). Swoboda działalności gospodarczej, na którą powoływała się apelująca, w ocenie Sądu *ad quem*, nie ma charakteru nieograniczonego. Jednym z takich ograniczeń jest konieczność przeprowadzenia likwidacji w sposób rzetelny i lojalny wobec wierzycieli.

Również kwestia braku majątku po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego i związane z nią poglądy o konieczności wykreślenia takiej spółki z rejestru, gdyż nieuzasadnione jest utrzymywanie w obrocie „martwych” podmiotów, nie mogą być w niniejszej sprawie wysuwane na pierwszy plan. Trzeba bowiem mieć na względzie, że spółka jeszcze w trakcie procesu zainicjowanego przez skarżącą zaczęła wyzbywać się majątku, a na początku postępowania likwidacyjnego wykazywała w bilansie majątek o wartości około 69 000 zł, co do którego nie wiadomo, jak został rozdysponowany, w szczególności, czemu nie przeznaczono go na zabezpieczenie wierzytelności skarżącej. Wobec tego Sąd drugiej instancji przyznał rację Sądowi Rejonowemu, uznając, iż likwidacji nie przeprowadzono prawidłowo. W szczególności naruszono art. 282 k.s.h., nakazujący zakończyć bieżące interesy spółki i art. 285 k.s.h., nakazujący

zabezpieczyć wierzytelności sporne. W tej sytuacji, oddalając wniosek spółki o wykreślenie, Sąd Rejonowy nie naruszył art. 272 k.s.h.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Szczecinie skargę kasacyjną wywiodła spółka, zaskarżając je w całości. W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie:

1) art. 386 § 2 w zw. z art. 379 pkt 2 w zw. z art. 64 § 1 w zw. z art. 65 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. ze względu na nieuwzględnienie zarzutu braku zdolności sądowej i procesowej skarżącej w postępowaniu wznowieniowym i braku organu uprawnionego do reprezentacji oraz prowadzenie postępowania mimo braku zdolności sądowej i procesowej skarżącej w postępowaniu wznowieniowym oraz braku organu uprawnionego do reprezentacji;

2) art. 386 § 2 w zw. z art. 379 pkt 2 w zw. z art. 91 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. ze względu na nieuwzględnienie zarzutu nienależytego umocowania pełnomocnika;

3) art. 386 § 2 w zw. z art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 149 § 2 k.p.c., art. 206 § 1 i 2 oraz art. 133 § 2 k.p.c. ze względu na pozbawienie możliwości obrony praw skarżącej w postępowaniu wznowieniowym;

4) art. 410 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 694³ § 2 k.p.c. przez zaniechanie odrzucenia skargi mimo jej niedopuszczalności;

5) art. 410 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 15 ust. 1 u.KRS przez zaniechanie odrzucenia skargi mimo przekroczenia terminu do jej wniesienia;

6) art. 401 pkt 2 w zw. z art. 524 § 2 k.p.c. przez zastosowanie tego przepisu, pomimo braku istnienia ku temu przesłanek;

7) art. 217 § 2 w zw. z art. 227 w zw. z art. 380 k.p.c. przez bezzasadne pominięcie wniosku dowodowego o przeprowadzenie dowodu z zeznań likwidatora na okoliczności terminu powzięcia wiadomości o treści skargi kasacyjnej;

8) art. 217 § 2 w zw. z art. 227 w zw. z art. 380 k.p.c. przez bezzasadne pominięcie wniosku dowodowego o przeprowadzenie dowodu z potwierdzenia odbioru skargi kasacyjnej wysłanej 20 maja 2015 r. na okoliczności terminu powzięcia wiadomości o jej treści;

9) art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez wyjście poza żądanie wniosku skargi o wznowienie postępowania.

K.K. złożyła odpowiedź na skargę kasacyjną, w której wniosła o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie.

Postanowieniem z 5 listopada 2020 r. Sąd Najwyższy na podstawie art. 82 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym przekazał powiększonemu składowi Sądu Najwyższego do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne: „Czy w sprawie o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego zakończonej wykreśleniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest dopuszczalna skarga o wznowienie postępowania na żądanie zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania rejestrowego (art. 524 § 2 k.p.c.)?”.

Postanowieniem z 17 października 2023 r. Sąd Najwyższy w powiększonym składzie przejął sprawę do merytorycznego rozpoznania (art. 398¹⁷ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zagadnienie przedstawione przez Sąd Najwyższy dotyczy dopuszczalności wznowienia postępowania w sprawie wykreślenia spółki z KRS. Wątpliwość odnosi się przede wszystkim do relacji art. 524 § 2 k.p.c. do art. 694³ § 2 zdanie drugie k.p.c. Jednocześnie jednak rozstrzygnięcie nie może abstrahować od charakteru wykreślenia spółki z KRS z uwzględnieniem stanu prawnego ukształtowanego po wejściu w życie ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw.

2. Zgodnie z art. 7 u.KRS, do postępowania przed sądami rejestrowymi stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, chyba że ustawa ta stanowi inaczej.

3. W pierwszym rzędzie zatem znajdują w tym przypadku zastosowanie art. 694¹-694⁸ k.p.c. (Postępowanie rejestrowe, Dział VI Tytułu II Księgi drugiej Kodeksu postępowania cywilnego). Ponadto, stosować należy przepisy ogólne o postępowaniu nieprocesowym (art. 506-525 k.p.c.). Z kolei na mocy odesłania

z art. 13 § 2 k.p.c. w pozostałym zakresie stosuje się odpowiednio przepisy o procesie.

4. Zapatrywania co do dopuszczalności wznowienia postępowania rejestrowego pozostają zróżnicowane.

5. W doktrynie zwolenników znajduje pogląd o niedopuszczalności wznowienia takiego postępowania (zob. F. Zedler, *Kilka uwag o dopuszczalności skargi o wznowienie postępowania w postępowaniu rejestrowym w sprawach o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym*, Gdańskie Studia Prawnicze 2011, nr 2, s. 23-25). Wskazuje się przy tym na możliwość ponownego złożenia wniosku o wpis i szeroki zakres dopuszczalnego działania przez sąd z urzędu. Za niedopuszczalnością wznowienia przemawiać mają szczególne przepisy pozwalające sądowi na wykreślenie z urzędu z rejestru danych niedopuszczalnych (art. 12 ust. 3 u.KRS) lub wpisu niezgodnego z rzeczywistym stanem rzeczy (art. 24 ust. 6 u.KRS).

6. Część autorów nie wyklucza *a limine* możliwości wznowienia postępowania rejestrowego [zob. np. E. Marszałkowska-Krześ, (w:) T. Wiśniewski, S. Włodyka (red.), *System prawa handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 542; A. Michnik, *Postępowanie o wpis do rejestru przedsiębiorców*, Warszawa 2009, s. 273-274; E. Norek, *Krajowy Rejestr Sądowy i postępowanie rejestrowe*, Warszawa 2001, s. 152].

7. Prezentowane jest też stanowisko, iż nie można generalnie wyłączać skargi o wznowienie postępowania w postępowaniu rejestrowym, konieczne jest zaś każdorazowo uwzględnienie unormowań szczegółowych [J. Gudowski (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016, s. 150]. Wskazuje się, że „[w] świetle ogólnej regulacji art. 694¹-694⁸ k.p.c. nie ma podstaw do generalnego wyłączenia skargi o wznowienie, choć każdorazowo konieczne jest uwzględnienie przepisów szczególnych: jeżeli pozwalają one na dokonanie zmiany wpisu w rejestrze na podstawie okoliczności, których zaistnienie mogłoby być kwalifikowane jako podstawa wznowienia, to w tym zakresie można by mówić o wyłączeniu dopuszczalności skargi. Jednakże w sytuacji, w której zmiana

lub wykreślenie w rejestrze może być oparte jedynie na powstaniu lub zmianie okoliczności będących podstawą wpisu, którego zmiana lub wykreślenie ma dotyczyć, które zaistniały po chwili, w której mogłyby zostać uwzględnione w prawomocnie zakończonym postępowaniu, wówczas należy uznać, że skarga o wznowienie nie jest w żadnym zakresie wyłączona” [K. Weitz, (w:) T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013, s. 1197-1198].

8. Podobne stanowisko zdaje się potwierdzać pogląd, że „[z] uwagi na specyfikę postępowania o wpis do rejestru, rezultat zmiany lub uchylenia orzeczenia o wpisie można z reguły osiągnąć poprzez dokonanie określonej zmiany lub wykreślenia w rejestrze. Wykładnia celowościowa art. 524 § 1 k.p.c. prowadzi do wniosku, że w takich wypadkach nie będzie możliwe wznowienie postępowania” (A. Michnik, *Postępowanie o wpis do rejestru przedsiębiorców*, Warszawa 2009, s. 273-274).

9. Do postępowania rejestrowego stosuje się ogólną normę art. 510 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem zainteresowanym w sprawie jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania. Osoba taka może wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Jeżeli weźmie udział, staje się uczestnikiem. Na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie.

10. Stosownie z kolei do art. 694³ § 2 k.p.c. podmiot podlegający wpisowi do KRS jest uczestnikiem postępowania, chociażby nie był wnioskodawcą. W takim przypadku nie stosuje się jednak art. 510 § 2 k.p.c. Ten ostatni zaś stanowi, że jeżeli okaże się, iż zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do udziału w sprawie. Przez wezwanie osoba ta staje się uczestnikiem, a w razie potrzeby wyznaczenia kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznane, jego wyznaczenie następuje z urzędu.

Wyłączenie stosowania art. 510 § 2 k.p.c., wskazane w zdaniu drugim art. 694³ § 2 k.p.c., oznacza, że sąd nie ma obowiązku ani ustalać kręgu uczestników (poszukiwania zainteresowanych), ani wzywać ich do udziału w sprawie. Nie ma zatem sąd działać w tym zakresie *ex officio*. Wyłączenie stosowania art. 510 § 2

k.p.c. uznaje się za podyktowane względami pragmatycznymi, tj. koniecznością zapewnienia sprawności postępowania.

Zainteresowani mogą natomiast, mając interes prawny, zgłosić swój udział w toku postępowania rejestrowego. To zaś może prowadzić do konstatacji, iż osoby te mogłyby wystąpić ze skargą o wznowienie postępowania (art. 524 § 2 k.p.c.; zob. wyrok SN z 19 lipca 2005 r., II PK 405/04, OSNP 2006, nr 11-12, poz. 177). Uznaje się jednak również, że ograniczenie kręgu uczestników postępowania rejestrowego wyłącza stosowanie ściśle związanej z tym przepisem podstawy wznowienia określonej w art. 524 § 2 k.p.c. (zob. postanowienie SN z 16 listopada 2018 r., I CSK 679/17, OSNC-ZD 2019, nr D, poz. 58). Ograniczenie, znajdujące zastosowanie np. w postępowaniu wieczystoksięgowym, nie znajduje podstaw i nie dotyczy postępowania rejestrowego. Zwolnienie sądu z obowiązku poszukiwania (ustalania i wzywania) uczestników nie zamyka zainteresowanym możliwości udziału w postępowaniu.

11. Zgodnie z art. 524 § 1 k.p.c. uczestnik postępowania może żądać wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jednakże wznowienie postępowania nie jest dopuszczalne, jeżeli postanowienie kończące postępowanie może być zmienione lub uchylone. Według zaś art. 523 k.p.c. prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy nie może być zmienione ani uchylone, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jednakże prawomocne postanowienie oddalające wniosek sąd może zmienić w razie zmiany okoliczności sprawy. Możliwość zmiany (np. skutek wniosku o zmianę wpisu) bądź uchylenia wyklucza dopuszczalność wznowienia postępowania.

12. Kluczowe znaczenie w niniejszej sprawie ma art. 524 § 2 k.p.c. Stanowi on, że zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, może żądać wznowienia postępowania, jeżeli postanowienie to narusza jego prawa. W takim wypadku stosuje się przepisy o wznowieniu postępowania z powodu pozbawienia możliwości działania. Przesłanka „pozbawienia możliwości działania” wskazuje na to, że odnosi się do sytuacji, kiedy to z przyczyny leżącej poza osobą samego

zainteresowanego, nie mógł on wziąć udziału w sprawie (postanowienie SN z 28 marca 2007 r., II CZ 16/07).

Artykuł 524 § 2 k.p.c. ma na celu zapewnienie ochrony osoby zainteresowanej, która nie mogła wziąć udziału w sprawie z przyczyny leżącej poza nią. Jednak z uwagi na wyłączenie stosowania art. 510 § 2 k.p.c. na podstawie art. 694³ § 2 zd. 2 k.p.c., niewezwanie przez sąd zainteresowanego do udziału w sprawie nie uzasadnia dopuszczalności wznowienia na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. W skardze o wznowienie zainteresowany powinien wskazać, że został pozbawiony możliwości działania, a także określić, na czym polega naruszenie jego prawa (uchwała SN z 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74, OSNC 1976, nr 1, poz. 4; zob. także uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 98).

W tym przypadku obok zatem przesłanki pozbawienia możliwości obrony praw (co mieści się w ramach kategorii pojęciowej pozbawienia możliwości działania) występuje przesłanka naruszenia praw osoby zainteresowanej. Należy przyjąć, że takie ujęcie art. 524 § 2 k.p.c. odnosi się do naruszenia praw podmiotowych w rozumieniu prawa materialnego. Nie ma podstaw do uznania za trafny poglądu odmiennego, wedle którego postanowienie naruszające prawa osoby zainteresowanej to takie, które ogranicza się jedynie do jej praw procesowych (zob. art. 401 pkt 1 k.p.c.). Gdyby przez to pojęcie rozumieć prawo podmiotowe procesowe, to zwrot z art. 524 § 2 k.p.c. stanowiący o naruszeniu praw byłby zbędny, skoro przepisy prawa formalnego na skutek pozbawienia zainteresowanego możliwości działania zostały naruszone w sposób ewidentny (uchwała SN z 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74).

13. W konsekwencji należy uznać, że na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. jest dopuszczalna skarga o wznowienie postępowania zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania, jeżeli rozstrzygnięcie zapadłe w postępowaniu rejestrowym dotyczyło przysługujących mu praw w znaczeniu materialnoprawnym, o ile wykaże on, w jaki sposób orzeczenie narusza tak rozumiane jego prawo podmiotowe (tj. w znaczeniu materialnym; zob. np. wyrok SN z 19 lipca 2005 r., II PK 405/04). Skarżący powinien zatem wskazać, że został pozbawiony możliwości

działania oraz określić, na czym polega naruszenie jego prawa. Istotna jest okoliczność pominięcia udziału zainteresowanego w postępowaniu zakończonym prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, gdy nie brał on udziału w tym postępowaniu z przyczyn od siebie niezależnych (uchwała SN z 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74).

Rozwiązanie to, ograniczające dopuszczalność żądania wznowienia, zostało podyktowane koniecznością zapewnienia stabilności prawomocnych orzeczeń, które nie mogą być wzruszane z przyczyn, które można określić jako czysto formalne. Znajduje ono uzasadnienie także w istocie postępowania nieprocesowego, w którym krąg uczestników jest bardzo szeroki, a stopień ich zainteresowania niejednokrotnie minimalny. Dopuszczenie wznowienia tylko na podstawie samego faktu niewezwania do udziału w sprawie stanowiłoby niebezpieczeństwo dla stałości orzeczeń, zwłaszcza gdyby na podstawie prawomocnego rozstrzygnięcia osoby trzecie nabyły już pewne prawa (uchwała SN z 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74).

14. Stanowisko dopuszczające co do zasady stosowanie w postępowaniu rejestrowym unormowania dotyczącego wznowienia wzmacnia argument systemowy, tj. brak w ramach regulacji postępowania rejestrowego odpowiednika art. 626³ k.p.c., który stanowi, że w postępowaniu wieczystoksięgowym nie stosuje się przepisów o wznowieniu postępowania. Z brzmienia tego przepisu wprost wynika, że w postępowaniu wieczystoksięgowym zostało wyłączone stosowanie art. 524 k.p.c. bez żadnych wyjątków (zob. postanowienie SN z 29 września 2017 r., V CSK 12/17). Ewentualne wadliwości wpisu w księdze wieczystej, nawet wynikające z uchybień stanowiących podstawy wznowienia postępowania, mogą być usuwane tylko w drodze powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.; zob. postanowienie SN z 30 sierpnia 2006 r., II CSK 84/06). Tym samym *a contrario* można argumentować, że w postępowaniu rejestrowym wznowienie jest dopuszczalne z powodu braku analogicznego wyłączenia, jak przewidziane w art. 626³ k.p.c.

W postanowieniu z 16 listopada 2018 r., I CSK 679/17, Sąd Najwyższy uznał, że wyłączenie w postępowaniu rejestrowym stosowania art. 510 § 2 k.p.c. na

podstawie art. 694³ § 2 zdanie drugie k.p.c. wyłącza również stosowanie ściśle związanej z tym przepisem podstawy wznowienia z art. 524 § 2 k.p.c. (co do wzajemnej relacji tych przepisów, odwołując się do wywodów zawartych w uchwale SN z 27 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09).

15. Za trafne należy uznać stanowisko prezentowane w piśmiennictwie, iż „jeżeli konkretny przepis ustawy normującej postępowanie rejestrowe umożliwia dokonanie zmiany wpisu w rejestrze na podstawie okoliczności, których powstanie może być kwalifikowane jako podstawa wznowienia, to należy uznać dopuszczalność wniesienia skargi o wznowienie za wyłączonej” [J. Gudowski, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV*, Warszawa 2016, s. 150]. Natomiast skargę o wznowienie postępowania uznać należy za dopuszczalną, gdy zmiana lub wykreślenie w rejestrze może być oparte tylko na powstaniu lub zmianie okoliczności będących podstawą wpisu, które zaistniały później, a które nie mogłyby zostać uwzględnione w postępowaniu prawomocnie zakończonym wpisem [tamże].

16. Należy ponadto przychylić się do stanowiska, że ograniczenie kręgu uczestników postępowania rejestrowego wyłącza stosowanie podstawy wznowienia określonej w art. 524 § 2 k.p.c. (tak SN w postanowieniu z 16 listopada 2018 r., I CSK 679/17).

17. Istotą problemu w niniejszej sprawie jest rozstrzygnięcie tego, czy skarga o wznowienie na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. może dotyczyć sprawy o wpis w KRS zakończonej wykreśleniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co z kolei wiąże się z koniecznością uwzględnienia mechanizmu następstwa prawnego unormowanego w stanie prawnym od 1 stycznia 2015 r., tj. na podstawie art. 25e ust. 1 i 3 u.KRS.

18. Charakter prawny wykreślenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru sądowego od dawna pozostawał sporny, a to przede wszystkim w związku z brakiem przed 1 stycznia 2015 r. regulacji normatywnej w zakresie kształtowania skutków (następstwa prawnego) w zakresie praw i obowiązków podmiotu wykreślonego z KRS, tj. takiego, który utracił na skutek wykreślenia byt prawny.

19. Część doktryny przyjmowała, że wykreślenie z KRS jest wpisem deklaracyjnym, część zaś przyznaje mu charakter konstytutywny. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa natomiast stanowisko, że wykreślenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru sądowego ma charakter konstytutywny (zob. uzasadnienie uchwały z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 166; uchwała z 15 marca 1991 r., III CZP 13/91, OSNC 1991, nr 7, poz. 77; wyrok SN z 5 listopada 2008 r., I CSK 204/08; postanowienie z 19 czerwca 2001 r., I CZ 73/01, OSNC 2002, nr 3, poz. 35; zob. też uchwałę z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 44/95, OSNC 1995, nr 9, poz. 123, oraz wyrok NSA z 19 listopada 2020 r., I OSK 1165/20).

20. Orzecznictwo dotyczące statusu majątku spółki wykreślonej z KRS przed wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. było zróżnicowane.

21. Przed nowelizacją ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym wskazywano, że nie istnieją w polskim prawie przepisy o „dziedziczeniu” po osobach prawnych (uzasadnienie uchwały SN z 11 września 2013 r., III CZP 47/13, OSNC 2014, nr 4, poz. 38).

W uchwale z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 44/95, Sąd Najwyższy uznał, że w razie ujawnienia się – po uprawomocnieniu się postanowienia zarządzającego wykreślenie spółki z rejestru handlowego, a przed faktycznym jej wykreśleniem – nowych okoliczności wskazujących na istnienie wierzytelności przeciwko spółce, uzasadnione jest uchylenie tego postanowienia na podstawie § 25 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 lipca 1934 r. o rejestrze handlowym. Od ponownie wydanego postanowienia orzekającego co do istoty sprawy przysługuje środek odwoławczy. W uchwale z 29 stycznia 2007 r., III CZP 143/06, Sąd Najwyższy przyjął, że nieobjęcie części majątku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością postępowaniem likwidacyjnym oznacza, że zakończenie postępowania likwidacyjnego było przedwczesne i wymaga kontynuacji przez ponowne powołanie likwidatora, przy czym podstawą prawną takiej decyzji sądu rejestrowego jest stosowany w drodze analogii art. 170 k.s.h. (zob. też uchwałę SN z 3 grudnia 2014 r., III CZP 90/14, OSNC 2015, nr 10, poz. 112; wyrok SN z 10 września 2015 r., II CSK 745/14; postanowienia SN: z 10 maja 2012 r., IV CSK

369/11; z 30 czerwca 2017 r., I CSK 682/16; z 27 kwietnia 2018 r., IV CSK 182/17). W uchwale z 24 stycznia 2007 r., III CZP 143/06, podkreślono, że dopuszczalne jest ustanowienie likwidatora w celu dokończenia likwidacji.

W tej ostatniej uchwale Sąd Najwyższy nie podzielił wyrażanego w doktrynie poglądu, że wykreślenie spółki z rejestru nie niweczy jej bytu prawnego, gdyż spółka istnieje tak długo, dopóty istnieje jej majątek. Przyjęcie takiego poglądu podważałoby zasadę konstrukcyjną KRS, jaką jest domniemanie prawdziwości danych, które są w nim wpisane (zob. też postanowienie SN z 10 maja 2012 r., IV CSK 369/11). W konsekwencji utrata bytu osoby prawnej (a zatem osobowości prawnej i zdolności do czynności prawnych) następuje każdorazowo z chwilą wykreślenia.

Z kolei w uchwale z 3 grudnia 2014 r., III CZP 90/14, podjęto rozważania na temat dopuszczalności wykreślenia z rejestru przedsiębiorców wpisu o wykreśleniu spółki handlowej na podstawie art. 12 ust. 3 u.KRS, zgodnie z którym, jeżeli w rejestrze są zamieszczone dane niedopuszczalne ze względu na obowiązujące przepisy prawa, sąd rejestrowy, po wysłuchaniu zainteresowanych osób na posiedzeniu lub po wezwaniu do złożenia oświadczenia pisemnego, wykreśla je z urzędu. Oznaczałoby to, że wpisem niedopuszczalnym ze względu na obowiązujące przepisy jest wpis o wykreśleniu spółki, jeśli następnie ujawni się majątek nieobjęty likwidacją (zakończenie postępowania likwidacyjnego nie daje podstaw do wykreślenia spółki z rejestru). W ocenie Sądu Najwyższego taka wykładnia art. 12 ust. 3 u.KRS prowadziłaby do naruszenia zasady niewzruszalności wpisu wynikającej z całokształtu przepisów o rejestrze przedsiębiorców oraz zasady niewzruszalności prawomocnych orzeczeń sądowych stanowiących podstawę dokonania wpisów w rejestrze.

Jednocześnie wskazano na wąskie rozumienie przesłanki wznowienia postępowania nieprocesowego na podstawie art. 524 w zw. z art. 403 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c., a w konsekwencji uznano, że nie jest dopuszczalne wznowienie w razie ujawnienia majątku nieobjętego likwidacją. Przeciwnie uznaniu na tej podstawie możliwości przywrócenia stanu prawnego sprzed wykreślenia spółki przemawia konstytutywny charakter wpisu wykreślenia spółki handlowej z rejestru,

a dopuszczenie takiej możliwości prowadziłoby do nieznanego dotychczas i zdecydowanie niekorzystnego z punktu widzenia pewności oraz bezpieczeństwa obrotu prawnego i gospodarczego zjawiska „reaktywowania” spółki handlowej. W ocenie Sądu Najwyższego wykreślenie osoby prawnej z rejestru jest odpowiednikiem śmierci osoby fizycznej; z tą chwilą jej osobowość prawna wygasa w sposób definitywny, bez możliwości jej przywrócenia.

Ponadto wykreślenie spółki handlowej z rejestru pociąga za sobą ustanie struktury organizacyjnej, w której uczestniczyli wspólnicy (akcjonariusze), oraz ustanie członkostwa, a co za tym idzie ustanie udziałów (akcji) postrzeganych jako kompleks uprawnień, z jednoczesnym ustaniem więzi korporacyjnej między spółką a jej wspólnikami (akcjonariuszami), na której była oparta jej struktura organizacyjna. Postanowienie sądu rejestrowego w przedmiocie wykreślenia wpisu o wykreśleniu spółki z rejestru w wyniku ewentualnego wznowienia postępowania nie może więc doprowadzić do przywrócenia stosunku członkostwa, zwłaszcza gdy się zważy, że nawiązanie stosunku członkostwa następuje w drodze umowy między wspólnikiem (akcjonariuszem) a spółką (zob. uchwałę SN z 25 listopada 2010 r., III CZP 84/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 77).

Wskazywano, że postępowania likwidacyjne dotyczące osób prawnych mają na celu nie tylko zaspokojenie wierzycieli takiej likwidowanej osoby prawnej, ale także usunięcie z obrotu osób prawnych niezdolnych do dalszego w nim funkcjonowania. W konsekwencji uznawano możliwość wykreślenia likwidowanej osoby prawnej z właściwego rejestru, mimo stwierdzenia, że w toku postępowania likwidacyjnego nie doszło do zaspokojenia wszystkich wierzycieli likwidowanej osoby prawnej (zob. postanowienia SN: z 18 grudnia 1996 r., I CKN 20/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 53; z 8 stycznia 2002 r., I CKN 752/99, OSNC 2002, nr 10, poz. 130; z 5 grudnia 2003 r., IV CK 256/02; z 10 maja 2012 r., IV CSK 369/11).

Już pod rządą przepisów ustawy o KRS Sąd Najwyższy przypomniał, że Kodeks cywilny nie normuje losu prawnego zobowiązania w sytuacji, gdy przestaje istnieć podmiot tego stosunku prawnego, który nie jest osobą fizyczną. W świetle zaś art. 33 k.c. tylko posiadanie zdolności prawnej umożliwia osobie prawnej bycie podmiotem stosunków prawnych – w tym zobowiązaniowych. Zazwyczaj

z przepisów ustrojowych, do których odsyła art. 35 k.c., wynika, że powstanie osoby prawnej – a tym samym nabycie przez nią zdolności prawnej – wiąże się z rejestracją we właściwym rejestrze. Natomiast chwila wykreślenia osoby prawnej z rejestru jest tą, w której dochodzi do ustania jej bytu prawnego, a w konsekwencji utraty zdolności sądowej. Wykreślenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością następuje po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego. Przepisy Kodeksu spółek handlowych nie przewidywały w ówczesnym stanie prawnym sukcesji innych podmiotów w prawa i obowiązki tej spółki wynikające ze stosunków obligacyjnych. Czynności likwidacyjne powinny zmierzać do wygaśnięcia wszystkich stosunków obligacyjnych. Likwidacja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powinna doprowadzić do pełnego wykonania ciążących na spółce obowiązków ze stosunków zobowiązaniowych, co wiąże się z zaspokojeniem wierzycieli spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Niezaspokojenie wierzycieli, co do zasady, jest przeszkodą do zakończenia postępowania likwidacyjnego (wyrok SN z 5 listopada 2008 r., I CSK 204/08; zob. też uchwałę SN z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 44/95).

Prezentowany był pogląd, że prawa majątkowe, w tym wierzytelności, pozostałe po zlikwidowanej spółce, która utraciła byt prawny, nie tworzą majątku bezpodmiotowego (*bona vacantia*) ani nie podlegają wygaśnięciu (zob. np. orzeczenie SN z 16 maja 1936 r., C. II 331/36, Zb.Urz. 1937, nr 1, poz. 39; uchwałę SN z 15 lutego 2019 r., III CZP 83/18, OSNC 2020, nr 1, poz. 5; wyroki SN z 28 października 2005 r., II CK 275/05, i z 10 stycznia 2020 r., I CSK 552/18).

Sąd Najwyższy wyraził również stanowisko, że wierzytelność, której dłużnikiem jest osoba prawna, nie wygasa z chwilą wykreślenia dłużnika z rejestru na skutek zakończenia postępowania upadłościowego, jeżeli charakter tej wierzytelności jest tego rodzaju, iż możliwe jest jej zaspokojenie z substratu majątkowego pozostałego po osobie prawnej, np. w razie złożenia odpowiednich kwot do depozytu sądowego, czy też z zabezpieczeń tej wierzytelności na przedmiotach majątkowych osób trzecich. W takich przypadkach likwidacja osoby prawnej prowadzi do powstania sytuacji prawnej podobnej w skutkach do tej, która jest określana mianem „zobowiązania naturalnego albo niezupełnego”, tj. zobowiązania, z którego wynika wprawdzie wierzytelność, która jednak nie może być dochodzona w drodze zastosowania przymusu państwowego. Konstrukcja

prawna zobowiązania wymaga istnienia dłużnika jako podmiotu, który jest zobowiązany do spełnienia określonego świadczenia. Z chwilą jednak powstania określonej wierzytelności z perspektywy wierzyciela istotne jest, czy istnieje substrat majątkowy, z którego może być wierzytelność zaspokojona oraz podmiot – chociażby osoba trzecia niebędąca dłużnikiem osobistym – wobec którego może być skierowane roszczenie wierzyciela (postanowienie SN z 10 maja 2012 r., IV CSK 369/11).

Także w postanowieniu z 20 września 2007 r., II CSK 240/07, Sąd Najwyższy przyjął, że nie zasługuje na aprobatę pogląd, iż wykreślenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością prowadziłoby do zwolnienia jej z zobowiązań, bez potrzeby zaspokojenia wierzycieli. Gdyby zaspokojenie wierzycieli traktować jako warunek zakończenia likwidacji, a tym samym negatywną przesłankę wykreślenia spółki z rejestru, to oznaczałoby to utrzymywanie jej bytu, mimo całkowitej utraty zdolności uczestniczenia w działalności gospodarczej przy jednoczesnym braku jakichkolwiek perspektyw co do możliwości wywiązania się z zobowiązań. W samym istnieniu spółki nie można upatrywać możliwości zaspokojenia wierzycieli. Oznacza to, że utratę bytu prawnego spółki Sąd Najwyższy powiązał z utratą możliwości zaspokojenia wierzycieli, nie zaś ze zwolnieniem tej spółki z jej zobowiązań.

W wyroku Sądu Najwyższego z 27 czerwca 2014 r., V CSK 440/13, również uznano, że w razie wykreślenia dłużnika będącego spółką kapitałową z rejestru sądowego wyprowadzenie skutku wygaśnięcia wierzytelności jedynie z ogólnej konstrukcji zobowiązania, w jej ujęciu zawartym w art. 353 § 1 k.c., nie ma dostatecznego uzasadnienia, występuje bowiem wiele przypadków, w których ustawodawca zakłada istnienie zobowiązań, pomimo ustania bytu prawnego dłużnika. Przyjmuje się przy tym możliwość wykreślenia spółki z KRS także wtedy, gdy w wyniku przeprowadzonego i zakończonego postępowania likwidacyjnego spieniężony zostanie cały jej majątek, a mimo to nie zostały wypełnione wszystkie jej zobowiązania. Uznanie, że długi spółki kapitałowej wygasają z chwilą ustania jej bytu prawnego, prowadziłoby do znacznego pogorszenia sytuacji wierzycieli, skoro byłoby równoznaczne z wygaśnięciem wszelkich praw akcesoryjnych. Oznaczałoby też wprowadzenie zróżnicowania w odniesieniu do statusu prawnego różnych

kategorii podmiotów prawa cywilnego. Ponadto w orzecznictwie wskazano, że wykreślenie z rejestru przedsiębiorców KRS spółki akcyjnej będącej dłużnikiem nie wyłącza ochrony jej wierzycieli na podstawie art. 527 i n. k.c. (uzasadnienie uchwały SN z 11 września 2013 r., III CZP 47/13, OSNC 2014, nr 4, poz. 38).

W uchwale z 3 grudnia 2014 r., III CZP 90/14, Sąd Najwyższy uznał, że w razie ujawnienia po wykreśleniu spółki akcyjnej z rejestru przedsiębiorców majątku spółki nieobjętego likwidacją stosuje się w drodze analogii przepisy Kodeksu spółek handlowych dotyczące likwidacji spółki akcyjnej w organizacji (zob. też uchwałę SN z 15 lutego 2019 r., III CZP 83/18). Sąd Najwyższy wskazał też, że w Kodeksie spółek handlowych nie ma dostatecznej podstawy normatywnej do przyjęcia, iż majątek ten należy *ex lege* do byłych akcjonariuszy wykreślonej z rejestru spółki akcyjnej.

21. Jednocześnie jednak wskazywano też, że od chwili wykreślenia spółka nie może być podmiotem praw (pośrednio taki wniosek wynika z uzasadnienia orzeczenia Sądu Najwyższego z 26 maja 1936 r., II C 331/36) ani obowiązków, w tym wynikających ze stosunków zobowiązaniowych. Dlatego w orzecznictwie prezentowany był również pogląd, że z chwilą prawomocnego wykreślenia spółki z rejestru sądowego przestają istnieć prawa i obowiązki przysługujące spółce wynikające ze stosunków zobowiązaniowych z udziałem tej spółki. Przyjęcie, że mimo wykreślenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru sądowego istnieją zobowiązania tej spółki, podważa zasadę, iż wykreślenie spółki z KRS ma charakter konstytutywny. Podobne stanowisko sformułowano w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 7 października 2008 r., III CSK 112/08.

22. Brak regulacji określającej sytuację prawną mienia osoby prawnej po jej wykreśleniu z rejestru lub po utracie przez nią bytu prawnego był też dostrzeżony w wyrokach Sądu Najwyższego z 13 lutego 2009 r., II CSK 464/08, oraz z 30 września 2009 r., V CSK 237/09 (OSNC-ZD 2010, nr D, poz. 99), odnoszących się do regulacji zawartych w ustawie z dnia 9 maja 1997 r. o zmianie ustawy o związkach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw – w odniesieniu do Funduszu Wczasów Pracowniczych.

23. Zgodnie z obecnie obowiązującym art. 25e ust. 1 i 3 u.KRS mienie pozostałe po podmiocie wykreślonym z rejestru, bez względu na przyczynę wykreślenia, nabywa nieodpłatnie Skarb Państwa. Dotyczy to mienia, którym nie rozporządził przed wykreśleniem właściwy organ, z chwilą wykreślenia z KRS (art. 25e ust. 1 u.KRS). Przepis ten wskazuje jednoznacznie, że wraz z wykreśleniem spółki z tego rejestru nie dochodzi do wygaśnięcia jej praw majątkowych, które przechodzą *ipso iure* na Skarb Państwa.

Jednocześnie Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność z nabytego mienia za zobowiązania podmiotu wykreślonego z KRS (art. 25e ust. 2 u.KRS), jednak roszczenia wierzycieli wygasają, jeżeli nie będą dochodzone przeciwko Skarbowi Państwa w terminie roku od chwili nabycia mienia przez Skarb Państwa (art. 25e ust. 4 u.KRS).

24. Artykuł 25e u.KRS został dodany ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw. Jej przepisy weszły w życie 1 stycznia 2015 r. W konsekwencji powyższe zasady stosuje się do spółek wykreślonych z KRS po 1 stycznia 2015 r., a zatem dotyczy to także wykreślenia dokonanego w okolicznościach niniejszej sprawy. W orzecznictwie przyjmuje się bowiem, że przed wejściem tych przepisów w życie Skarb Państwa nie mógł nabyć mienia pozostałego po podmiotach wykreślonych z rejestru na podstawie art. 25e ust. 1 u.KRS (uchwała SN z 15 lutego 2019 r., III CZP 83/18).

25. Artykuł 25e u.KRS przesądza nie tylko o konstytutywnym charakterze wykreślenia, bowiem niecelowe byłoby w przeciwnym razie przyjmowanie modelu sukcesji majątkowej Skarbu Państwa, lecz również o tym, że wskutek definitywnej utraty bytu prawnego osoby prawnej następuje z mocy prawa nabycie jej praw i obowiązków (w zakresie wskazanym w tym przepisie) przez Skarb Państwa. To zaś stanowi potwierdzenie trafności zapatrywania o nieodwracalnym skutku wykreślenia, a zatem *inter alia* niemożności „reaktywacji” podmiotu wykreślonego bez względu na tryb, w jakim miałyby ona nastąpić.

W świetle art. 25e u.KRS nie jest jednak jasny ani charakter nabycia mienia przez Skarb Państwa, ani skutki oraz zakres nabycia. Powstaje również pytanie,

czy regulacja ta eliminuje dopuszczalność uznania, że konieczne jest stosowanie dotychczas ukształtowanych zasad w przypadku, gdy doszło do wykreślenia spółki kapitałowej z rejestru przy niezaspokojeniu jej wierzycieli.

26. Wobec powyższego należy uznać za nieaktualne poglądy prezentowane w tym zakresie w piśmiennictwie i orzecznictwie na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie przepisów ustawy nowelizującej z 2014 r., co do natury statusu mienia osoby prawnej wykreślonej z KRS (np. koncepcje następstwa prawnego wspólników, fikcji istnienia spółki w czasie niezbędnym do uzupełnienia likwidacji, prawa podmiotowego bez podmiotu, prawa podmiotowego przeszłego).

27. Z art. 25e ust. 1 u.KRS wprost wynika, że Skarb Państwa nabywa nieodpłatnie z mocy prawa mienie pozostałe po wykreślonym z KRS podmiocie „bez względu na przyczynę wykreślenia”. Nowelizacja ustawy o KRS wychodziła naprzeciw postulatowi definitywnego unormowania problematyki losów majątku, który można określić w skrócie jako „bezpański”, a którego status wcześniej budził liczne kontrowersje i pozostawał niejasny, a tym samym zakończenia trwających od dziesięcioleci sporów co do losów majątku pozostałego po wykreślonej z rejestru osobie prawnej. Celem nowelizacji było wprowadzenie rozwiązania, które pozostaje zgodne z zasadami bezpieczeństwa obrotu prawnego i gospodarczego, uniemożliwiając trwanie stanu praktycznie permanentnej niepewności prawnej co do losów składników majątkowych oraz statusu tak dłużników, jak i wierzycieli osoby prawnej, której był ustał wraz z wykreśleniem z KRS.

28. Niezależnie od tego, że – jak już podniesiono – za trafny należy uznać pogląd o konstytutywnym charakterze wykreślenia z rejestru, art. 25e ust. 1 u.KRS doprowadził do zmiany stanu prawnego przez wprowadzenie sukcesji w majątku osoby prawnej wykreślonej z KRS, co w konsekwencji potwierdza niedopuszczalność „reaktywacji” takiej osoby, także przez wyznaczenie likwidatora celem dokończenia likwidacji. W rezultacie *de lege lata* należy uznać, że przywrócenie stanu prawnego sprzed wykreślenia spółki nie jest dopuszczalne. Co istotne, art. 25e ust. 1 u.KRS przewiduje nabycie przez Skarb Państwa mienia po podmiocie wykreślonym z KRS bez względu na przyczynę wykreślenia.

W związku z powyższym za błędne należy uznać stanowisko wyrażone przez Sąd Okręgowy, zgodnie z którym przepis ten nie ma zastosowania do mienia pozostałego po spółce wykreślonej z KRS po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego zgodnie z przepisami Kodeksu spółek handlowych, lecz stosuje się go wyłącznie do spółek wykreślonych z przyczyn wskazanych w art. 25a u.KRS. Użycie w art. 25e ust. 1 u.KRS sformułowania „bez względu na przyczynę wykreślenia” oznacza, że wprowadzenie takiego zróżnicowania, jakiego dokonał Sąd Okręgowy, jest wobec jednoznacznego brzmienia przepisu nieuprawnione. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 15 lutego 2019 r., III CZP 83/18, z art. 25e ust. 1 ustawy o KRS wprost wynika, że Skarb Państwa nabywa nieodpłatnie z mocy prawa mienie pozostałe po wykreślonym z Rejestru podmiocie „bez względu na przyczynę wykreślenia”.

W piśmiennictwie trafnie przyjęto, że regulacja ta dotyczy nie tylko przypadku, gdy do ustania bytu prawnego spółki dochodzi w związku z postępowaniem wszczętym na podstawie art. 25a ust. 1 u.KRS – czyli w ramach wszczynanego z urzędu postępowania o rozwiązanie podmiotu wpisanego do KRS bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego – ale w każdym przypadku, gdy po utracie bytu prawnego spółki ujawnił się jej majątek. Artykuł 25e ust. 1 u.KRS dotyczy zatem także podmiotów, które zostały wykreślone z rejestru po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego, jeżeli następnie okaże się, że po podmiocie takim pozostało mienie, które nie było objęte postępowaniem likwidacyjnym” [zob. także: T. Szczurowski, (w:) K. Osajda, *Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz*, Legalis 2024, komentarz do art. 25e, teza 11; Ł. Zamojski, *Krajowy Rejestr Sądowy. Komentarz*, LEX/el. 2023, komentarz do art. 25e).

Nieaktualne w obecnym stanie prawnym pod rządami art. 25e u.KRS pozostaje stanowisko prezentowane we wcześniejszym orzecznictwie, w świetle którego możliwe byłoby poszukiwanie rozwiązań służących odrodzeniu bytu osoby prawnej wykreślonej z KRS. Z chwilą wykreślenia osoby prawnej z tego rejestru jej osobowość prawna wygasa w sposób definitywny, bez możliwości jej przywrócenia. Skutki wykreślenia zatem nie mogą być odwrócone przez jakiekolwiek czynności, w szczególności podejmowane przez wcześniejszych wierzycieli wykreślonej

z rejestru osoby prawnej w stosunku do tego podmiotu (tj. *imprimis* służące jego „odrodzeniu”, a zatem podważeniu skuteczności wykreślenia z rejestru) bez względu na ich podstawę prawną, zaś w każdym wypadku nierozdysponowania majątkiem w postępowaniu likwidacyjnym znajduje zastosowanie art. 25e u.KRS.

29. Nawet jeśli zatem uznać, że art. 694³ § 2 zdanie drugie k.p.c. nie wyłącza *a limine* stosowania podstawy wznowienia z art. 524 § 2 k.p.c., to jednak także przy takim założeniu i wobec spełnienia przesłanek wskazanych w tym przepisie wznowienie nie może dotyczyć postępowania zakończonego konstytutywnym wykreśleniem osoby prawnej z KRS.

Jedynie na marginesie wypada zauważyć, że w świetle art. 25e u.KRS, o ile nie wyłączona, to istotnie ograniczona została możliwość wykazania, iż na gruncie art. 524 § 2 k.p.c. uzasadnione byłoby żądanie wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem naruszającym prawa podmiotowe zainteresowanego w znaczeniu materialnoprawnym, a zatem przede wszystkim, jak w niniejszej sprawie, wierzytelności, skoro te na gruncie obecnej regulacji mogą podlegać zaspokojeniu na zasadach określonych w art. 25e u.KRS. Jakkolwiek możliwość ta została ograniczona czasowo oraz do określonej wysokości (*cum viribus matrimonii*), to jednak mimo wykreślenia dłużnika z KRS nadal istnieje. Należy także zauważyć, że wykreślenie z tego rejestru osoby prawnej nie wyłącza ochrony jej wierzycieli na podstawie art. 527 i n. k.c. Aktualność w tym zakresie zachowuje stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z 11 września 2013 r., III CZP 47/13.

30. Sąd Najwyższy dostrzega również potrzebę odniesienia się do istotnej kwestii o charakterze proceduralnym, która wyłoniła się na kanwie niniejszej sprawy. Jest ona związana ze statusem spółki A., która w dacie złożenia przez K.K. skargi o wznowienie postępowania była już prawomocnie wykreślona z rejestru przedsiębiorców KRS, a więc utraciła zdolność sądową i procesową oraz z możliwością reprezentowania tej spółki w postępowaniu wywołanym skargą o wznowienie postępowania przez pełnomocnika procesowego. *Prima facie* mogłoby się wydawać, że w takiej sytuacji skarga o wznowienie powinna zostać odrzucona właśnie z uwagi na brak zdolności sądowej spółki A.,

bez dalszego badania, czy w ogóle jest dopuszczalne wznowienie postępowania zakończonego wydaniem prawomocnego postanowienia o wykreśleniu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru przedsiębiorców KRS na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. (art. 199 § 1 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Przyjęcie powyższego stanowiska nie byłoby prawidłowe. Skarga o wznowienie postępowania zakończonego wydaniem prawomocnego postanowienia o wykreśleniu podmiotu z KRS ze swej istoty dotyczy bowiem podmiotu, który utracił zdolność sądową i zmierza do swoistej jego „reaktywacji”. Ewentualne odrzucenie takiej skargi powinno zatem wynikać z innych względów niż brak zdolności sądowej po stronie podmiotu wykreślonego z tego rejestru. Sąd Najwyższy, orzekając w niniejszej sprawie, przyjął, że konieczność odrzucenia skargi o wznowienie wniesionej przez K.K. wynika z niedopuszczalności wznowienia postępowania zakończonego wykreśleniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru przedsiębiorców KRS (argumentacja przemawiająca na rzecz takiego rozstrzygnięcia została przedstawiona powyżej).

Postępowanie wywołane skargą o wznowienie złożoną przez K.K. toczyło się z udziałem podmiotu, który nie miał zdolności sądowej, a mimo to był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika.

Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dopuszczają w ograniczonym zakresie udział w postępowaniu cywilnym np. właśnie podmiotów niemających zdolności sądowej, przyznając im możliwość wnoszenia w określonych sytuacjach środków zaskarżenia. Odnosi się to przede wszystkim do przypadku odrzucenia pozwu. Zgodnie bowiem z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. sąd odrzuci pozew m.in., gdy jedna ze stron nie ma zdolności sądowej – tą stroną może być strona powodowa. Taki podmiot, który nie ma zdolności sądowej, może jednak wnieść zażalenie na postanowienie o odrzuceniu pozwu jako postanowienie kończące postępowanie w sprawie (art. 394 § 1 k.p.c.), a następnie, w razie oddalenia zażalenia, wnieść na to postanowienie oddalające zażalenie skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.

Przyznanie podmiotowi niemającemu zdolności sądowej uprawnienia do wniesienia środków zaskarżenia od postanowień w przedmiocie odrzucenia pozwu

oznacza, że postępowanie zainicjowane wniesieniem takiego środka zaskarżenia nie toczy się w warunkach nieważności postępowania, o której mowa w art. 379 pkt 2 k.p.c. Przyjęcie odmiennego stanowiska skutkowałoby tym, że podmiot, którego zdolność sądowa zostałaby zakwestionowana przez sąd pierwszej (lub drugiej) instancji, nie mógłby skutecznie zrealizować przyznanego mu przez przepisy Kodeksu postępowania cywilnego procesowego uprawnienia do wniesienia środka zaskarżenia na postanowienie o odrzuceniu pozwu.

Problem ten został dostrzeżony przez Sąd Najwyższy w sprawie zakończonej postanowieniem z 18 grudnia 2013 r., I CZ 106/13, w której stowarzyszenie zwykłe, niemające na gruncie ówczesnie obowiązujących przepisów zdolności sądowej, wniosło pozew, który został odrzucony przez sąd pierwszej instancji. Postanowienie o odrzuceniu pozwu zostało zaskarżone przez stowarzyszenie zażaleniem, które zostało oddalone przez sąd drugiej instancji. Od postanowienia sądu *ad quem* stowarzyszenie wniosło skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Sąd drugiej instancji odrzucił skargę jako niedopuszczalną, wskazując, że stowarzyszenie zwykłe nie miało zdolności sądowej. Stowarzyszenie zaskarżyło postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej zażaleniem do Sądu Najwyższego, który uchylił postanowienie sądu drugiej instancji. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczenia wskazał, że jest oczywiste, iż brak zdolności sądowej stwarza przeszkodę do merytorycznego rozpoznania sprawy przez sąd (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.), a rozpoznanie sprawy mimo braku tej zdolności prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Nie oznacza to jednak, że stronie, która według sądów *meriti* jest pozbawiona zdolności sądowej, nie przysługuje legitymacja do zaskarżenia niekorzystnego dla niej orzeczenia sądowego, mającego charakter wyłącznie procesowy. Z takiego założenia wyszedł w tamtej sprawie Sąd Apelacyjny, który jako sąd drugiej instancji wydał zaskarżone skargą kasacyjną postanowienie o oddaleniu zażalenia powodowego stowarzyszenia. W innym bowiem wypadku zażalenie to powinno zostać odrzucone, nie zaś rozpoznane co do swej istoty. Odrzucenie skargi kasacyjnej z argumentacją, że jest ona niedopuszczalna ze względu na brak zdolności sądowej strony skarżącej świadczy więc o niekonsekwencji Sądu Apelacyjnego. W ocenie Sądu Najwyższego kwestia, czy skarżącej przysługuje zdolność sądowa, powinna

ostatecznie zostać wyjaśniona w postępowaniu kasacyjnym, skoro w sprawie skarga kasacyjna była w ogóle dopuszczalna.

Skarga o wznowienie postępowania wniesiona przez K.K. zmierzała do uchylenia prawomocnego postanowienia o wykreśleniu z KRS spółki A. Z uwagi na możliwe konsekwencje, do jakich mogła doprowadzić „reaktywacja” tej spółki na skutek uwzględnienia skargi, postępowanie przed sądem pierwszej instancji toczyło się z udziałem *de iure* (co ostatecznie rozstrzygnięto w postępowaniu kasacyjnym) nieistniejącego podmiotu, bowiem wykreślonego z KRS, oraz jego pełnomocnika. Przyjąć należało w tym przypadku swoistą fikcję prawną w zakresie reprezentacji, gdyż w przeciwnym wypadku w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji prawa i interesy spółki A. nie byłyby w żaden sposób reprezentowane. Ponadto, zgodnie z art. 694³ § 2 zd. 1 k.p.c. podmiot podlegający wpisowi do KRS jest uczestnikiem postępowania, chociażby nie był wnioskodawcą. Również z tego względu postępowanie wywołane skargą o wznowienie postępowania nie mogłoby się toczyć bez udziału spółki, której dotyczyło. Jednocześnie nie było podstaw do ustanawiania dla tej spółki kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c., ponieważ przepis ten nie ma zastosowania w przypadku podmiotów niemających zdolności sądowej.

Przyjęcie fikcji prawnej było w okolicznościach sprawy możliwe i konieczne zarazem z tego względu, że spółka A. była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika ustanowionego na etapie postępowania zakończonego wydaniem prawomocnego postanowienia o wykreśleniu spółki z rejestru przedsiębiorców KRS. Sąd pierwszej instancji słusznie przyjął, że pełnomocnik ten może działać w imieniu i na rzecz spółki A.. Zgodnie bowiem z art. 91 pkt 1 k.p.c. pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego jej wniesieniem, przy czym chodzi zarówno o postępowanie wywołane wniesieniem takiej skargi przez danego pełnomocnika, jak i wniesienie skargi o wznowienie postępowania przez drugą stronę (innego uczestnika) postępowania.

Po wydaniu przez Sąd pierwszej instancji postanowienia z 27 listopada 2017 r., które było natychmiast skuteczne (art. 694⁵ § 2 k.p.c.), niezależnie od oceny prawidłowości tego postanowienia, czemu Sąd Najwyższy dał wyraz w sentencji niniejszego rozstrzygnięcia, spółka A. niejako mocą wspomnianej fikcji prawnej odzyskała zdolność sądową, w związku z czym na etapie postępowania przed Sądem drugiej instancji i Sądem Najwyższym nie była już aktualna wskazana wyżej kwestia, która wystąpiła w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji.

31. Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy uznał, że w sprawie o wpis do KRS zakończonej wykreśleniem spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie jest dopuszczalna skarga o wznowienie postępowania na żądanie zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania rejestrowego (art. 524 § 2 k.p.c.).

32. W konsekwencji Sąd Najwyższy stwierdził, że w rozpoznawanej sprawie niedopuszczalne było wniesienie skargi o wznowienie postępowania. Tym samym, rozpoznając merytorycznie skargę kasacyjną, uchylił wydane w sprawie postanowienie oraz odrzucił jako niedopuszczalną skargę o wznowienie postępowania, na podstawie art. 410 § 1 *in medio* w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 15 ust. 1 u.KRS oraz art. 398¹⁹ i 398¹⁷ § 3 k.p.c.

(R.N.)

[ał]